

OBJAWY DYSLEKSJI U UCZNIÓW

Objawy dysleksji u uczniów szkół średnich, dostosowanie wymagań edukacyjnych do potrzeb ucznia z dysleksją

Problem trudności w uczeniu się czytania i pisania na podłożu dyslektycznym doczekał się wielu opracowań. Etiologia i patomechanizmy powstawania dysleksji są ciągle przedmiotem dociekań naukowych. Na ogół przyjmuje się, że uwarunkowania zaburzeń dyslektycznych mogą być wielorakie. Wśród nich zasadniczo wymienia się kilka kategorii czynników sprawczych (M. Bogdanowicz, 1990):

- minimalne uszkodzenia centralnego układu nerwowego (z okresu ciąży i porodu o nieprawidłowym przebiegu, czy z wczesnego dzieciństwa),
- dziedziczność,
- opóźnienia w dojrzewaniu centralnego układu nerwowego (w tym funkcji, które stanowią podłoże nauki czytania i pisania),
- zaburzenia hormonalne.

Uczeń z dysleksją niewspółmiernie do osiągniętych wyników szkolnych; często uzyskuje wyniki znacznie poniżej swoich możliwości.

Trudności w nauce można zaobserwować na różnych przedmiotach szkolnych, zależnie od utrzymujących się dysharmonii rozwojowych. Zależnie od patomechanizmu trudności w czytaniu i pisaniu (zaburzeń rozwoju określonych funkcji), uczeń ma inną konstelację objawów, na przykład zaburzenia funkcji językowych utrudniają uczenie się języków obcych, nie powodują natomiast kłopotów w geometrii, orientacji na mapie itp., które zależą od dobrego rozwoju funkcji wzrokowo-przestrzennych.

Język polski

Czytanie:

- wolne tempo czytania (czasem jedyne objawy trudności w czytaniu), trudności ze zrozumieniem i zapamiętaniem czytanego tekstu;
- niechęć do czytania długich tekstów i grubych książek.

Pisanie:

- nieprawidłowa pisownia – dominują błędy ortograficzne lub tylko błędy ortograficzne pomimo znajomości zasad pisowni (czasem jest to jedyny rodzaj trudności);
- trudności z organizacją tekstu (pisanie wypracowań);
- robienie błędów gramatycznych;
- trudne do odczytania odręczne pismo.

Języki obce

- trudności z poprawnym pisaniem pomimo dobrych wypowiedzi ustnych;
- trudności z budowaniem wypowiedzi słownych;
- trudności z zapamiętywaniem słówek;
- trudności z odróżnieniem podobnych wyrazów;
- nieprawidłowa wymowa;
- trudności z rozumieniem i zapamiętywaniem tekstu mówionego lub nagranego na taśmę;
- kłopoty z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej.

Matematyka

Arytmetyka:

- błędne zapisywanie i odczytywanie liczb wielocyfrowych (z wieloma zerami lub miejscami po przecinku);
- przestawianie cyfr (np. 56-65);
- trudności z dodawaniem w pamięci, bez pomocy kartki papieru;
- nieprawidłowa organizacja przestrzenna zapisu działań matematycznych, przekształcanie wzorów;
- odwrotne zapisywanie znaków nierówności;
- nieprawidłowe odczytywanie treści w zadaniach tekstowych;
- nieprawidłowe wykonywanie wykresów funkcji.

Geometria:

- trudności z zadaniami angażującymi wyobraźnię przestrzenną,
- niski poziom graficzny wykresów i rysunków.

Biologia

- trudności z opanowaniem terminologii (dłuższe nazwy, nazwy łacińskie);

- problemy z organizacją przestrzenną schematów i rysunków;
- trudności z zapisem zapamiętaniem łańcuchów reakcji biochemicznych;
- trudności z opanowaniem systematyki (hierarchiczny układ informacji).

Chemia

- nieprawidłowe zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych;
- problemy z opanowaniem terminologii (np. nazwy i symbole pierwiastków i związków chemicznych);
- trudności z zapamiętaniem danych zorganizowanych przestrzennie (np. tablica Mendelejewa).

Geografia

- trudności z czytaniem i rysowaniem map;
- trudności z orientacją w czasie i przestrzeni (wskazywanie kierunków na mapie i w przestrzeni; obliczanie stref czasowych, położenia geograficznego, kąta padania słońca itp.);
- trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych.

Historia i wiedza o społeczeństwie

- trudności z zapamiętaniem nazw i nazwisk;
- zła orientacja w czasie (chronologia, daty);
- trudności z orientacją na mapach historycznych.

Wychowanie fizyczne

- trudności z opanowaniem układów gimnastycznych (sekwencje ruchowe zorganizowane w czasie i przestrzeni);
- trudności w bieganiu, ćwiczeniach równoważnych;
- trudności w opanowaniu gier wymagających użycia piłki (tenis ziemny i stołowy, siatkówka, koszykówka itp.);
- niechęć do uprawiania sportów wymagających dobrego poczucia równowagi (deskorolka, windsurfing, snowboard itp.).

Osoby z dysleksją nie powinny być uważane za osoby z trudnościami w uczeniu się, ale za takie, które mają odmienne zdolności.

Dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb ucznia (uczennicy) z dysleksją rozwojową w starszym wieku szkolnym.

Język polski

- oceniać ucznia głównie za włożony wkład pracy, który często jest niewspółmierny do osiągniętych efektów,
- wydłużyć czas wykonywania wszelkich poleceń związanych z czytaniem i pisaniem co jest związane najczęściej z wolnym tempem pracy,
- uwzględnić występujące w wypowiedziach błędy językowe, wynikające z obniżonych funkcji językowych. Umożliwić poprawianie pisemnych sprawdzianów wypowiedziami ustnymi, gdyż można wówczas pomóc uczniowi dodatkowymi pytaniami,
- posadzić ucznia blisko nauczyciela. Ze względu na obniżoną zazwyczaj koncentrację uwagi uczeń ma większe szanse na pełniejszy udział w lekcjach,
- uwzględniając obniżoną sprawność manualną oraz zaburzenia funkcji percepcyjno-motorycznych nie obniżać ocen za niski poziom graficzny,
- dyktanda ocenić opisowo, wskazując sposób poprawiania popełnionych błędów. Uczeń powinien opracować wyrazy napisane błędnie w sposób wskazany przez nauczyciela,
- prace pisemne oceniać za ich wartość merytoryczną. Występujące błędy nie powinny dyskwalifikować ich wartości merytorycznej.
Jeżeli prace pisemne są nieczytelne, wskazane jest zezwolenie uczniowi na ich odczytanie.

Języki obce

Wskazania do pracy z uczniem z dysleksją rozwojową są podobne jak w przypadku tych, które powinny być stosowane w nauce języka polskiego.

Należy również uwzględnić to, że na naukę języka obcego uczeń potrzebuje znacznie więcej czasu niż jego rówieśnicy, którzy nie mają problemów typu dyslektycznego.

Wymagają zatem:

- znacznie większej ilości powtórzeń,
- dzielenia partii materiału do opanowania na znacznie mniejsze części,

- ograniczenia opanowania nowych słówek do ilości którą uczeń jest w stanie opanować (wymagania należy indywidualizować stosownie do możliwości danego ucznia), zasób słów do opanowania powinien ograniczać się do słów podstawowych i niezbędnych do dalszej nauki,
- stosowanie mnemotechnik, ułatwiających zapamiętywanie: metoda skojarzeń, mind mapy, wizualizacje.

W przypadku głębokiej dysleksji konieczne staje się zwolnienie z nauki II języka obcego, aby uczeń mógł skupić się na doskonaleniu jednego języka obcego.

Trudności w procesie czytania i pisania ograniczają prawidłowe funkcjonowanie we wszystkich pozostałych przedmiotach.

Matematyka

- trudności w zapamiętywaniu mogą znacznie utrudnić uczenie się tabliczki mnożenia, nawet w przypadku uczniów w starszym wieku szkolnym. Może się zdarzyć, że uczeń z dysleksją rozwojową nigdy jej nie opanuje pamięciowo. Konieczne jest wówczas umożliwienie stałego korzystania ze „ściąg”,
- zapis operacji matematycznych może być chaotyczny, z pominięciem niektórych działań, a obliczenia wykonane w pamięci. Wyniki końcowe mogą być błędne, gdyż uczeń z dysleksją rozwojową może przestawić kolejność cyfr, pomylić znaki, lub o nich zapomnieć. Oceniać zatem należy głównie prawidłowy tok rozumowania podczas rozwiązywania zadań,
- ze względu na częste zaburzenia stosunków przestrzennych mogą występować trudności w geometrii,
- konieczne jest też wydłużenie czasu podczas pisania wszelkich sprawdzianów.

Pozostałe przedmioty

Należy uwzględnić dodatkowe trudności, które mogą dotyczyć:

- zachowania chronologii wydarzeń, czy zapamiętywania dat historycznych,
- orientacji na mapie, ze względu na zaburzone stosunki przestrzenne,
- przekręcanie trudnych pojęć np. biologicznych, chemicznych,
- prawidłowego odczytywania danych z tabel, wykresów,

- niskiej sprawności ruchowej na lekcjach wychowania fizycznego, wynikającej również z zaburzonej koordynacji.

Uwaga : *Dysleksja rozwojowa to nie przywileje i zwolnienie z pracy nad swoimi trudnościami.*

Dekalog dla nauczycieli uczniów dyslektycznych.

NIE

1. Nie traktuj ucznia jak chorego, kalekiego, niezdolnego, złego lub leniwego.
2. Nie karz, nie wyśmiewaj ucznia w nadziei, że zmobilizujesz go do pracy.
3. Nie łudź się, że uczeń „ sam z tego wyrośnie”, „ weźmie się w garść”, „ przysiądzie fałdów”.
4. Nie spodziewaj się, że kłopoty ucznia pozbawionego specjalistycznej pomocy ograniczą się do czytania i pisania i znikną same w młodszych klasach szkoły podstawowej.
5. Nie ograniczaj uczniowi zajęć pozalekcyjnych, aby miał więcej czasu na naukę, ale i nie zwalniaj go z systematycznych ćwiczeń i pracy nad sobą.

TAK

1. Staraj się zrozumieć swojego ucznia, jego potrzeby, możliwości i ograniczenia. Zapobiegnie to pogłębianiu się jego trudności szkolnych i wystąpieniu wtórnych zaburzeń nerwicowych.
2. Spróbuj jak najwcześniej zaobserwować trudności ucznia: na czym polegają i co jest ich przyczyną. Skonsultuj problemy ucznia ze specjalistą.
3. Aby jak najwcześniej pomóc uczniowi:
 - bądź w kontakcie z poradnią i nauczycielem terapeutą, wykorzystuj wyniki badań i zalecenia specjalistów, uwzględniaj je w swojej pracy;
 - ustal kontrakt zawierający reguły współpracy między tobą, innymi nauczycielami, rodzicami i uczniem, który uczyni ucznia odpowiedzialnym za pracę nad sobą , rodziców za pomaganie uczniowi, a nauczyciela za bycie doradcą;
 - zaobserwuj podczas lekcji, co najskuteczniej pomaga uczniowi.
4. Opracuj indywidualny program terapeutyczny wymagań wobec ucznia, dostosowany do jego możliwości, a zatem:
 - oceniaj go na podstawie odpowiedzi ustnych i treści prac pisemnych;
 - nie każ mu czytać głośno przy całej klasie;

- pozwól mu korzystać ze słownika i daj więcej czasu na zadania pisemne;
 - dyktanda i prace pisemne oceniaj jakościowo pod warunkiem systematycznej pracy, znajomości reguł ortografii i korekty błędów w zeszytach;
 - nagradzaj za wysiłek i pracę, a nie za jej efekty.
5. Bądź życzliwym, cierpliwym przewodnikiem ucznia.

Bibliografia

1. Bogdanowicz M., *O dysleksji*, Lublin 1990.
2. Bogdanowicz M., *Trudności w pisaniu u dzieci*, Gdańsk 1994.
3. Bogdanowicz M., *Uczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, „Psychologia wychowawcza”, nr 3/1995.
4. Bogdanowicz M., Andryjanek A., *Uczeń z dysleksją w szkole*, Gdynia 2004.
5. Zakrzewska B., *Reedukacja dzieci z zaburzeniami w czytaniu i pisaniu*, W-wa 1983.

Opracowała Edyta Ziarko